

**Põhja- ja Baltimaade naistega kaubitsemise
vastane kampaania Eestis
2002**

Nordic

COUNCIL OF MINISTERS

Sisukord:

1. Inimkaubandus kui kogu ühiskonna probleem	3
2. Õiguslik taust	5
3. Mõisted	10
4. Eesti olukord – seadusandlus ja probleemi ulatus	12
5. Enne Põhja- ja Baltimaade kampaaniat	14
6. Põhja- ja Baltimaade kampaania	20
7. Järeldused	28
8. Soovitused	29

Ülevaate koostas Põhja- ja Baltimaade kampaania koordinaator Eestis Kristiina Luht.

Kampaaniat rahastas Põhjamaade Ministrite Nõukogu.

1. Inimkaubandus kui kogu ühiskonna probleem

Aastas värvatakse töö- ja seksorjadeks üle 700 000 inimese üle maailma. Euroopa Liidu kõige tagasihoidlikumate hinnangute kohaselt kaubitsetakse aasta jooksul Kesk- ja Ida-Euroopast 120 000 naist ning last Lääne - Euroopasse.

Indiviidi tasandil on inimkauplemise näol on tegemist inimõiguste laiaulatusliku rikkumisega. Inimõiguste alla kuulub ilma igasuguse sunni või vägivallata vaba otsustamise õigus oma seksuaalsuse, sealhulgas seksuaal- ja reproduktiivtervise üle. Ühiskondlikul tasandil on aga tegu kaasaegse orjandusega. Selle nähtuse olemasolu teeb küsitavaks need tõekspidamised, millele on toetunud seadusloome – isikuvabadus, võrdsus, väärikus jt. Inimkaubandus on riiklike ja rahvusvaheliste seaduste ja kokkulepete ränk rikkumine. Nii kaua, kui mõned riigid selle probleemi ees silmad kinni pigistavad, tegelevad nad tegelikult ise inimõiguste rikkumisega, jättes täitmata oma kohustused inimeste õiguste kaitsmisel.

Inimkaubandust tuleb käsitleda tõsise probleemina riigi julgeolekule. Üksikettevõtjad ning väikesed grupid moodustavad inimkaubitsejate hulgas ebaolulise osa, ülekaalukalt kuuluvad kupeldajad kriminaalsetesse rühmitustesse ning hästiorganiseeritud rahvusvahelistesse “tööstustesse”, mille käsutuses on majanduslikud ressursid ja sageli ka poliitiline toetus nii lähte-, transiit- kui ka sihtriikides. Tihti aetakse tulusat inimäri isegi seadusliku ettevõtluse varjus. Kasumeid investeeritakse teistesse nii legaalsetesse kui illegaalsetesse äridesse, sealhulgas narko- ning relvakaubandusse.

Inimkaubandus ning meie riigi otsustavus selle vastu võitlemisel on Lääne heaoluühiskondade jaoks üheks Eesti mainet kujundavaks faktoriks. Kõrgeima poliitilise tasandi valmisolek tõsta võitlus inimkaubandusega riigi prioriteetide hulka, tõhus töö selle ennetamisel, kaubitsejate karistamisel ning ohvrite rehabiliteerimisel – mõjutab oluliselt Eesti integratsiooni arenenud lääneriikide majanduspoliitiliste struktuuridega.

Seotus prostitutsiooniga

Kuigi inimkaubitsemisel on palju alaliike, värvatakse vähemalt pooled ohvritest tööle seksitööstusesse ning suurem osa neist prostituutideks. Seega võib öelda, et inimkaubitsemine on küll prostitutsioonist laiem nähtus, kuid selle peamiseks tuluallikaks on prostitutsioon.

Prostitutsiooni määratletakse kui kaasaegset orjapidamist, kuna prostituut on tegelikkuses väga tihti orja staatuses. Tal on raske pääseda sutenööri käest seni, kuni tal on veel kaubanduslikku väärtust. Naisi seotakse omaniku külge rahaliselt, narkosõltuvuse, ähvarduste ja otsese vägivallaga. Orjapidamise juurde kuulub lahutamatu osana orjakaubandus hankimaks töövõime kaotanud orjade asemele uusi ja nooremaid. Nii on ka prostitutsiooni otseseks tagajärjeks naistega kaubitsemine. Arenenud riikides jääb üha vähemaks neid naisi, kes teenivad elatist seksiteenuse pakkumisega. Samuti on prostituudina töötamise aeg üldjuhul väga lühike - 5 kuni 10 aastat. See tähendab, et seksiäri vajab pidevalt värsket tööjõudu. Prostituutideks värvatakse postkommunistlikest- ning arengumaadest pärit välismaale tööle minna ihkavaid naisi, paljusid neist pettuse ja vägivallaga.

Lisaks eelmainitule ühendavad inimkaubitsemist ning prostitutsiooni veel mitmed tegurid. Näiteks vahendavad inimkaubitsemise teenust kõige sagedamini isikud ja

grupid, kellel on konkreetnes ühiskonnas võimupositsioon. Sama käib inimkaubitsemise teenuse tarbijate või ostjate kohta.

Naistega kaubitsemise põhjused

Maailmas on peamiseks inims mugeldamise põhjuseks vaesus ja tööpuudus. Ka on viimasel aastakümnel tunduvalt suurenenud piire ületav kuritegevus (narko- ja relvakaubandus), millel on oluline roll inimkaubanduse kiire ja laialdase leviku juures. Rahvusvaheliselt organiseeritud kuritegevuse tõusule on kaasa aidanud mitmed faktorid: majanduslikud ja poliitilised muudatused Kesk- ja Ida-Euroopa riikides, piiride avanemine ida suunas, sisemise piirikontrolli puudumine Lääne-Euroopas, tehnika areng ning üldse inimeste ülemaailmne liikumine. Ida-Euroopas nagu Eestiski hakkas peale riigikorra muutumist kasvama töötute arv, naiste ja meeste palgavahe hakkas suurenema. Reeglina teenivad naised samaväärset tööd tehes vähem kui mehed. Näiteks Eestis moodustab naiste palk võrdse hariduse ning töö-ülesannete korral keskmiselt 72% meeste keskmisest palgast.

Lisaks ebavõrdsele tasustamisele on naised peamiselt koondunud tööaladele, mis ei ole ühiskonnas eriti prestiižikad ning kus niikuinii on madalamad palgad. Toimetulekuks mittepiisav palk formaalses töösektoris võibki tekitada olukorra, kus prostitutsioonist saab “viimane õlekõrs”, millele toetudes on võimalik ellu jääda.

Eestis muutus iseseisvumisega eriti raskeks eesti keelt mitteoskavate ja maanaiste elu. Piiride avanemine andis aga võimalused või vähemalt lootused oma elujärje parandamiseks tuhandetele. Välismaale hakati püüdlema õppeasutuste, abielude ja tööpakkumiste kaudu lootuses leida piiri tagant võimalused majanduslikuks toimetulekuks.

Kõige tavalisem inimestega äritsejate taktika ongi pakkuda tööd seda hädasti vajavale inimesele. Naistele pakutakse head teenimisvõimalust jõukas riigis, aga sinna jõudes sunnitakse neid transpordi, passide ja viisade hankimise, riiki sissetoomise ning fiktiivabielude sõlmimisega seotud väidetavate kulude katmiseks prostituutidena töötama.

On ka naisi, kes teavad, millega nad tegelema peavad hakkama ja arvavad teadvat, mis neid ees ootab. Neil on kodus raske või võimatu tööd leida (põhjusteks kas siis vajaliku hariduse puudumine, vilets riigikeele oskus, võlad jms), aga vaja on last või vanemaid üleval pidada, maksta tagasi õppelaenu jne. Nad on väljapääsmatus olukorras, mille lahendamiseks tundub ainsa võimalusena olevat prostitutsioon. Välismaal loodavad nad end prostitutsiooniga majanduslikult jalgele aidata, siis koju tagasi tulla ja minevik seljataha jätta. Reeglina see ei õnnestu, kuna naine satub tavaliselt kellegi mõju alla ega suuda kõrvalise abita olukorrast välja rabeleda.

Inimkaubanduse ning prostitutsiooni temaatikat tuleb Eesti kontekstis pidada äärmiselt aktuaalseks. Noorte (tütarlaste) kasvav huvi välismaale tööle minemise vastu ennustab potentsiaalsete kaubitsetud neidude arvu kasvu juhul, kui teadlikkus ning informeeritus inimkaubitsemisest ei suurene. Inimkaubitsejate tegevuseks väetab pinnast ka tütarlaste/naiste oskamatus end kaubitsejate eest kaitsta ning suhtumine, et “minuga nii ei juhtu”. Ohumärgiks võib pidada ka valdava enamiku tüdrukute arvamust, et välismaale (ehk siis heaoluühiskonda) tööle minek garanteerib nii põneva elu kui ka korraliku sissetuleku.

Sooline ebavõrdsus ja traditsioonilised soorollid

Naistega kauplemine seksuaalse eksploateerimise eesmärgil toetub kahele põhitegurile – prostitutsioonile ning naiste/meeste ebavõrdsusele. Neid omavahel seob suhtumine naistesse kui ostetavatesse-müüdavatesse, allutatavatesse ja vallutatavatesse seksiobjektidesse.

Seksitööstus ehitatakse üles tänu kitsastele konservatiivsetele ja jäikadele naiselikkuse ja mehelikkuse mudelitele, mille kohaselt naiste elu eesmärk meest teenida ja teenindada, hoolitseda mehe olme- ning seksuaalvajaduste rahuldamise eest. Sellisest mõtteviisist ei olegi prostitutsioonini väga suur samm. Vahe on vaid selles, et kui abielus naine peab seda tegema ainult ühe mehe – oma abikaasa heaks, siis prostituut kõigi meeste heaks. Mõlemad täidavad tegelikult patriarhaalse ettekujutuse kohaselt n.-ö naise esmast ülesannet.

Senikaua, kuni prostitutsiooni ning naistega kaubitsemist peetakse normaalseteks nähtusteks ning arutletakse prostitutsiooni legaliseerimise üle, ei muutu ka suhtumistes naistesse ning nende “ülesannetesse” laiemal ühiskondlikul tasandil midagi. Tasuliste seksteenuste ostmine taastoodab traditsioonilisi paindumatuid soorolle ning seeläbi ka halvustavat suhtumist naistesse.

2. Õiguslik taust

Peamised rahvusvahelised dokumendid inimõiguste kindlustamiseks

Inimõiguste Ülddeklaratsioon (1948) (*Universal Declaration of Human Rights*)

- Artikkel 3 Igal inimesel on õigus elule, vabadusele ja isikupuutumatusse.
- Artikkel 4 Kedagi ei või pidada orjuses või õigusteta seisundis; orjus ja orjakaubandus ükskõik millisel kujul on keelatud.
- Artikkel 5 Kellegi suhtes ei tohi rakendada piinamisi või julma, ebainimlikku, tema väärikust alandavat kohtlemist või karistust.
- Artikkel 7 Kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja neil on ilma igasuguse vahetegemiseta õigus seaduse võrdsele kaitsesele. Kõigil inimestel on õigus olla võrdselt kaitstud ükskõik missuguse diskrimineerimise eest, mis on vastuolus käesoleva deklaratsiooniga, ja sellisele diskrimineerimisele kihutamise eest.

Naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise konventsioon (1979) (*Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women. CEDAW*)

“Kõik inimesed sünnivad vabade ja võrdsetena oma väärikuselt ning õigustelt. Igal inimesel peavad olema kõik inimõiguste ülddeklaratsioonis väljakuulutatud õigused ja vabadused ilma igasuguse vahetegemiseta soo järgi.”

- Artikkel 6: Osavõtvad riigid rakendavad kõiki vastavaid meetmeid, kaasa arvatud seadusandlikke, et ära hoida igasugune naistega kauplemine ja naiste prostitutsiooni eksploateerimine.

ÜRO Lapse Õiguste Konventsioon¹ (*United Nation's Convention on the Rights of the Child. CRC*)

Artikkel 34 Konventsiooniga ühinenud riigid kohustuvad kaitsma last igasuguse seksuaalse eksploateerimise ja seksuaalse ärakasutamise eest. Selleks võtavad konventsiooniga ühinenud riigid tarvitusele vastavad riiklikud, kahe- ja mitmepoolsed abinõud vältimaks:

- a) lapse ahvatlemist või sundimist osalema ükskõik millises ebaseaduslikus seksuaaltegevuses;
- b) lapse kasutamist prostituudina või mõnel muul ebaseaduslikul seksuaalsel eesmärgil;
- c) laste kasutamist pornograafilistes etendustes ja materjalides.

Artikkel 35 Konventsiooniga ühinenud riigid rakendavad kõiki riiklikke, kahe- ja mitmepoolseid abinõusid, et vältida lapseröövi, laste müümist või nendega kaubitsemist mis tahes eesmärgil või vormis.

ÜRO Rahvusvaheline Organiseeritud Kuritegevuse Vastane Konventsioon² (2000) (*United Nations Convention against Transnational Organized Crime*)

Konventsioonis on pandud paika põhimõtted koordineeritud võitluseks rahvusvahelise kuritegevusega. Dokument kutsub riike üles karmistama oma seadusi eriti niisugustes valdkondades nagu inimkaubandus ja -transiit, kuid samas ka rahapesu ja korrupsioon ning kuritegevus internetis. Ühtlasi pani see dokument aluse ka fondi loomisele, millest saaksid maailma vaesemad riigid rahalist ja muud abi kuritegevuse vastu võitlemisel.

ÜRO Rahvusvahelise Organiseeritud Kuritegevuse Vastase Konventsiooni raames võeti vastu ka protokoll, mis käsitleb inimkaubandust, pöörates suurt rõhku naiste ning lastega kaubitsemise probleemidele.

Inimkaubanduse, eriti naiste ja lastega kaubitsemise ennetamise, selle vastu võitlemise ning karistamise protokoll (*Supplementary Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children*)

Nimetatud protokoll eesmärkideks on ära hoida inimkaubandust ja võidelda selle vastu, pöörates erilist tähelepanu naistele ja lastele, kaitsta ja abistada inimkaubanduse ohvreid, austades täielikult nende inimõigusi, ning soodustada osalisriikide vahelist koostööd.

Protokoll kohaselt tuleb inimkaubanduse vastu võitlemisel keskenduda eelkõige järgmistele tegevusvaldkondadele:

- Inimkaubanduse ennetamine, pöörates erilist tähelepanu naiste ja lastega kaubitsemisele;
- Inimkaubanduse ohvrite kaitsmine, toetamine ja abistamine;
- Inimkaubandusega tegelevate grupeeringute ja võrgustike jälitamine ja vastutusele võtmine.

¹ Eesti aruannet loe [http://www.sm.ee/gopro30/Web/gpweb.nsf/HtmlPages/LOK/\\$file/LOK.PDF](http://www.sm.ee/gopro30/Web/gpweb.nsf/HtmlPages/LOK/$file/LOK.PDF)

² http://www.unodc.org/unodc/crime_cicp_convention.html

Muud rahvusvahelised dokumendid inimkaubanduse tõkestamiseks

Õiguslikult siduvad lepingud

Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (UN) konventsioonid:

- International Covenant on Civil and Political Rights (1976)
- The Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (1987)
- Convention for the Suppression of the Trafficking in Persons and the Exploitation of the Prostitution of Others (1949)
- The Convention on the Protection of the Rights of Migrant Workers and Members of Their Families (senini jõustumata).
- The Slavery Convention
- The Supplementary Convention on the Abolition of Slavery, the Slave Trade and institutions and Practices Similar to Slavery

Poliitilised kokkulepped

ÜRO Ülemaailmse naiste IV konverentsi Tegevuskava; Pekingis toimunud ülemaailmne naiste konverents (1995) (*Beijing Platform for Action, World Conference on Women, Beijing*)

Strateegiline eesmärk B1: Seadusandluse ja selle rakendamise tugevdamine

- Mõista hukka inimkaubitsemise kõigis vormides kui inimõiguste põhialuste rikkumine;
- Tõsta politsei ja piirivalve teadlikkust inimkaubitsemise probleemist, et ära tunda inimkaubitsemise juhtumeid ja võidelda inimkaubitsemise organiseerijatega ning õigesti kohelda ohvreid.
- EMÜ³ liikmesriikidel ja asjaomastel rahvusvahelistel organisatsioonidel:
- Arendada rahvusvahelist koostööd inimkaubitsemise ennetamiseks ja tõkestamiseks ja kaitsta ohvrite inimõigusi;
- Arendada koostööd päriolu-, transiit- ja sihtkohamaade vahel inimkaubitsemisejuhtumite uurimisel.

Strateegiline eesmärk B2: Inimkaubitsemise tõkestamine

EMÜ liikmesriikide valitsustel ja uurimisasutustel:

- Selgitada välja inimkaubitsemise peamised põhjused, pöörates peatähelepanu madalale haridustasemele, kroonilisele tööpuudusele, diskrimineerimisele, vähestele majanduslikele võimalustele, vaesusele, seksitööstusele, seksiturismile ja prostitutsioonile;
- Rakendada abinõusid võitluseks inimkaubitsemise vastu, tugevdades naiste sotsiaalset ja majanduslikku positsiooni ning informeerides ja toetades riskirühmadesse kuuluvaid naisi.

EMÜ liikmesriikide valitsustel ja valitsusvälistel organisatsioonidel:

- Edendada naiste majanduslike võimalusi ja jälgida laste koolikohustuse täitmist ning anda nende põhimõtete toetuseks rahalist ja muud abi;
- Päritolumaades tõsta potentsiaalsete naismigrantide teadlikkust inimkaubitsemisest.

EMÜ liikmesriikide valitsustel:

³ Euroopa Majandusühendus (European Economic Community)

- Teha koostööd võitluses inimkaubitsemise vastu; tõsta saatkondade konsulaartöötajate teadlikkust inimkaubitsemise probleemist ning informeerida viisataotlejaid inimkaubitsemise ohtudest.

Strateegiline eesmärk B3: Inimkaubitsemise ohvrite kaitse ja toetamine

- Tagada inimkaubitsemise ohvritele inimõigused ning lubada nende viibimist sihtkohariigis humaansetel ja perekondlikel põhjustel, kui selleks on vajadus;
- Tagada kaitse tunnistajatele;
- Päritolumaadel tuleb aktsepteerida oma kodanike tagasivõtmise kohustust.

Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) instrumendid

Convention No 29 concerning Forced Labour (1930)

Convention No 105 concerning the Abolition of Forced Labour (1957)

Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsiooni (OSCE) instrumendid

OSCE Anti-Trafficking Guidelines⁴

Euroopa Liidu (EU) instrumendid⁵

- Draft EU Framework Decision On Combating Trafficking in Human Beings
- Draft EU Framework Decision On Combating the Sexual Exploitation on Children and Child Pornography
- EU Framework Decision On Combating Trafficking in Persons (artikkel 6)
- EU Framework Decision On Combating the Sexual Exploitation on Children and Child Pornography (artikkel 10)
- European Convention on Extradition (1957); (lisaprotokoll 2001)
- EU Convention on Mutual Legal Assistance on Criminal Matters between the Member States (2000); (lisaprotokoll 2001)

Euroopa Nõukogu (European Council) instrumendid

Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (1950)

Artikkel 3 Keelustab inimeste piinamise, ebainimliku ning alandava kohtlemise ning karistamise;

Artikkel 4 Keelustab inimeste orjastamise ning nende hoidmise orjusetalises olukorras ning keelustab kohustusliku ja pealesunnitud töö nõudmise.

Tampere Extraordinary European Council (1999)⁶

Järelduste punktid 23, 48 Lubadus töötada selle nimel, et osalisriikide karistused inimkaubitsemise eest muutuksid rangemaks. Inimkaubanduse vastane võitlus tunnistati osalisriikide üheks prioriteediks ning lubati astuda samme erinevate riikide seaduste lähendamise suunas võitluse tõhustamiseks.

⁴ http://www.osce.org/odihr/documents/guidelines/at_guidelines.pdf

⁵ Vaata ka http://europa.eu.int/comm/justice_home/doc_centre/crime/trafficking/doc_crime_human_trafficking_en.htm

⁶ http://www.europarl.eu.int/summits/tam_en.htm#c

Euroopa Komisjoni (European Commission) instrumendid

The Hague Ministerial Declaration on European guidelines for Effective Measures to Prevent and Combat Trafficking in Women for the Purpose of Sexual Exploitation (1997)

- Soovitus käivitada rahvus- raporteerijate institutsioon;
- Soovitus korraldada lähte- ja sihtriikides informatsioonikampaaniaid naistega kauplemise ennetamiseks;
- Soovitus kohelda inimkaubitsetud naisi kuritegevuse ohvritena, mitte illegaalsete immigrantidena kelle tuleks kiiresti deporteerida;
- Soovitus kindlustada inimkaubanduse ohvritele juriidiline, rahaline ja meditsiiniline abi ning anda neile aega enne kohtus tunnistamist;
- Soovitus väljastada inimkaubanduse ohvritele kriminaalmenetluse ajaks ajutine elamisluba ning pakkuda neile vajaduse korral kaitset;
- Soovitus koolitada politseid ja muid asjasse puutuvaid ametnikke inimkaubanduse olemusest ja tunnusoostest;
- Soovitus parandada koostöö projektide raames lähteriikide naiste sotsiaalmajanduslike tingimusi.

Brüsseli deklaratsioon (2002)⁷

Deklaratsiooni eesmärgiks on arendada ja täiustada Euroopa- ning teiste riikide koostööd, standardeid ja efektiivseid tegutsemismeetodeid nii inimkaubandusega võitlemiseks kui ka selle probleemi ennetamiseks.

Artikkel 7 Inimkaubanduse ennetamine

- tähelepanu peab pöörama soolisele ebavõrdsusele ja patriarhaalsetele ühiskonnastruktuuridele, mis loovad soodsad tingimused inimkaubanduseks;
- uuringute läbiviimine andmete kogumiseks;
- koolitused politseile, MTÜde, kohtute ja riigiasutuste, meditsiinasutuste, saatkondade, õppeasutuste, migratsiooniameti töötajatele, jne;
- teadlikkuse tõstmine;
- administratiivse kontrolli tõhustamine, jne.

Artikkel 13 Ohvri kaitsmine ning abistamine/toetamine

- ohvri kohene aitamine (turvakodud, meditsiiniline abi, jms);
- kohtus tunnistusi andva ohvri kaitsmine nii kaua, kui vaja;
- ohvri reintegreerimine ühiskonda.

Artikkel 16 Politsei- ja kohtuorganite koostöö

- muutused seaduste tasandil (karistuste karmistamine, jne);
- rahvusvaheliste töögruppide loomine ja rakendamine;
- uurimismeetodite tõhustamine jälitustöö parandamiseks.

⁷ http://europa.eu.int/comm/justice_home/news/information_dossiers/conference_trafficking/documents/declaration_1709.pdf

3. Mõisted

Inimkaubandus – isiku ekspluateerimiseks tema värbamine, vedamine, üleandmine, majutamine või vastuvõtmine, inimröövi toimepanemine või muul viisil jõu kasutamise või sellega ähvardamise, petmise, võimu kuritarvitamise või isiku abitu seisundi ärakasutamise või teist isikut kontrolliva isiku nõusoleku saavutamiseks makse tegemise või vastuvõtmise või muu hüvise pakkumise või vastuvõtmise või muu kuritarvituse teel.

Ekspluateerimisena käsitletakse ka teise isiku prostitueerimisele sundimist või muul viisil seksuaalset ärakasutamist, sunniviisilist tööd või teenistust, orjuses või sama laadi seisundis pidamist või elundi sunniviisilist eemaldamist. Ekspluateerimine on siinkohal defineeritud vähemalt kupeldamisena või teiste seksuaalse ekspluateerimise vormidena. Samuti sunnitööna, orjuse ehk orjusesarnaste tegevustega, või elundite eemaldamisega. Smugeldatava inimese nõusolek on tähtsusetu kui eelpoolloetletud tegevustest kasvõi üks on aset leidnud⁸.

Orjastamine – vägivalla või pettusega inimese asetamine olukorda, kus ta on sunnitud oma tahte vastaselt kellegi teise kasuks töötama või täitma muid kohustusi, samuti inimese sellises olukorras hoidmine⁹.

Seksuaalne ekspluateerimine - Seksuaalne ekspluateerimine on tegevus, mille abil isik(ud) saavad teise inimese seksuaalsust kuritarvitades - rikkudes inimese inimväärikust ja õigust võrdsusele, sõltumatusele ja kehalisele ja vaimsele heaolule - isiklikku majanduslikku kasu või seksuaalset rahuldust. Seksuaalne ekspluateerimine hõlmab seksuaalset ahistamist, vägistamist, intsesti, peksmist, pornograafiat ja prostitutsiooni. Prostitutsiooni all mõistetakse juhu-, bordelli või militaarprostitutsiooni (sõja olukorras), seksiturismi ja kirjateel pruutide müümist.

Inimkaubandus kui inimõiguste probleem - kaubitsejate kätte sattunud naiste sundimine prostitutsioonile, nende kallal vägivalla tarvitamine, hoidmine võlaorjuses, ning naiste liikumisvabaduse piiramine on rängad inimõiguste rikkumised ning vastuolus inimõiguste põhidokumentide aluspõhimõtete - inimväärikuse, isikuvabaduse, liikumisvabaduse, privaatsuse ja enesemääratlusõigusega. Inimkaubandus on üks inimsusevastase ning julma kohtlemise viisidest ning rikub orjapidamise ja orjapidamisele sarnaste tegevuste ning tööle sundimise keeldu

Inimkaubanduse riskirühm – inimesed, kes oma ühiskondliku ning majandusliku positsiooni tõttu on eriti vastuvõtlikud inimkaubitsejate pakkumiste suhtes (nt vaesed, töötud, hariduseta inimesed; naised, kes peavad peret toitma; tütarlapsed, kes loodavad välismaale “õnne otsima” minna jne).

Inimkaubanduse ohvrite rehabilitatsioon –nõustamine ja abi, mille eesmärgiks on inimkaubanduse ohvriks langenud naiste iseseisva toimetulekuvõime suurendamine, vaimse töövõime taastamine, inimese psüühilise tasakaalu saavutamine, oma olukorraga kohanemine ja leppimine.

⁸ Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise ÜRO konventsiooni täiendav naiste ja lastega kaubitsemise ning muu inimkaubanduse ärahoidmise ja selle kuriteo eest karistamise protokoll.

⁹ EV Karistusseadustik § 133

Inimkaubanduse päritolu/lähteriik – maa, kust on pärit inimkaubanduse või prostitutsiooni ohvrid.

Inimkaubanduse sihtriik – riik, kuhu inimkaubandus on suunatud, enamasti majanduslikult jõukam ning arenenum kui päritolu- või transiitriik.

Inimkaubanduse transiitriik - riik, mille territooriumi kaudu liiguvad kaubitsetavad inimesed, kuid mis ei ole inimkaubanduse päritolu- või sihtkoht.

Prostitutsioon – Prostitutsioon on vähemalt kahe osapoole vaheline omakasu taotlev organiseeritud seksuaalse kommunikatsiooni vorm, mis väljendab ühe osapoole domineerimist teise osapoole keha üle. Tegemist on tööstusega, mis on põhjustatud naiste madalast sotsiaalsest staatusest ning seksioobjekti rollist.

Prostitutsiooni legaliseerimine/dekriminaliseerimine – prostitutsiooni muutmine seaduslikuks (äri)tegevuseks, mille pealt tuleb tasuda riigimakse (inimkehade müügist saadav tulu maksustatakse). Väidetavalt võimaldaks legaliseerimine saavutada kontrolli nii illegaalse kupeldamise kui ka prostituutide tervisliku seisundi üle. Prostitutsiooni legaliseerimine kinnistab ja taastoodab madalat sotsiaalset staatust ning muudab naiste jaoks väga keeruliseks nõuda väärikat ja austavat kohtlemist.

Prostitutsiooni kriminaliseerimine – põhimõtte mille kohaselt on kriminaalne ehk karistatav intiimteenuse pakkumine (st karistatakse prostituuti) ning mitte klienti või vahendajat.

Kupeldamine – Kupeldamine on igasugune tegevus, mis on seotud isikute värbamise ja toimetamisega kas maa siseselt ühest regioonist teise või välismaale, et värvatuid osta-müüa-vahetada-üle anda ja neid pettuse või jõuga ähvardamise, laimamise või võlasõltuvuse tekitamise kaudu sundida neile soovimatuks teenistuseks kas seksuaalse, reproduktiivse vms. teenistuse eesmärgil.

Sutenöörlus – prostitutsiooniteenuse vahendamine.

Vaba tahe – müüt, mille kohaselt töötab neiu või naine prostituudina vabatahtlikult, on iseseisvalt selle otsuse langetanud ning soovib just sellise tööga leiba teenida. Vaba valik on prostitutsiooni kohta kasutatav termin, mis defineerib seda normaalse nähtusena – ametina, mis ei erine näiteks õpetaja või autojuhi omast. Vaba tahte teooria võimukust suurendab omakorda patriarhaalne kultuur ning ühiskond, kus mehed on harjunud naisi omama ja nende eest otsuseid langetama. “Tugevama” õigusega on otsustatud, et naiste kehasid on kasulik müüa ning prostitutsioon on normaalne nähtus. Kui naised jagavad traditsioonilisi mehekeskseid norme, siis nõustuvad nad eelneva “kokkuleppega” ning ei juurdle selle kahjuliku ning hävitava mõju üle kõigile naistele. Samuti toetab riik sellise suhtumise taastootmist, kaaludes prostitutsiooni legaliseerimist ning jättes vastu võtmata inimkaubitsemise vastased seadused/õigusaktid.

Äärmiselt oluline on teadvustada, et ka teadlikult prostituutideks läinud naised ei tee seda mitte oma vabast tahtest või mõnu pärast, vaid on sundolukorras (majanduslik kitsikus; kohustus laste ja/või vanemate eest hoolitseda, jne). Prostitueerimine kui selline, vaatamata sellele, kas seda tehakse nii-öelda vabatahtlikult või sunniviisiliselt, on vastuolus inimvääriskusega ning hõlmab inimõiguste rikkumist.

Proteksionistlik inimkaubanduspoliitika - kaubitsetud naisi käsitletakse illegaalsete sissetulijate ning kurjategijatena, kes tuleb võimalikult kiiresti deporteerida. Proteksionistliku inimkaubanduspoliitika eesmärgiks on illegaalse immigratsiooni vähendamise püüe.

Inimõiguste perspektiivist lähtuv inimkaubanduspoliitika – kaubitsetud naisi käsitletakse ohvritena, kellele võimaldatakse majanduslikku, juriidilist, psühholoogilist toetust, ajutise elamisloa väljastamist ning vajaduse korral selle pikendamist. Lisaks toetab inimõiguste perspektiiv tugevat tunnistajakaitset.

Preventiivne inimkaubanduspoliitika – keskendub inimkaubanduse ning selle tagajärgede ennetamisele (näiteks teabe jagamine inimkaubanduse kohta, inimkaubanduse riskirühmade elutingimuste ning majanduslike võimaluste parandamine, riskirühmade arengu- ja toimetulekuvõimaluste edendamise strateegiate väljatöötamine ning rakendamine, jne).

4. Eesti olukord – seadusandlus ja probleemi ulatus

Inimkaubandust ja/või prostitutsiooni puudutav seadusandlus Eestis

Eesti seadusandluses inimkaubanduse terminit ei ole. Siiski on Karistusseadustikus mitmeid paragrahe, mida saab kasutada inimkaubanduse tõkestamiseks.

Seksuaalse enesemääramise vastased süüteod

§ 145. Suguühendus lapsealisega

Täisealise isiku poolt noorema kui neljateistaastase isikuga suguühendusse astumise eest – karistatakse kuni kolmeaastase vangistusega.

§ 146. Sugulise kire rahuldamine lapsealisega

Täisealise isiku poolt noorema kui neljateistaastase isiku kaasamise eest suguühendusest erineval viisil sugulise kire rahuldamisele – karistatakse kuni kaheaastase vangistusega.

Vägivallateod

§ 121. Kehaline väärkohtlemine

Teise inimese tervise kahjustamise eest, samuti löömise, peksmise või valu tekitanud muu kehalise väärkohtlemise eest – karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega.

Vabadusvastased süüteod

§ 133. Orjastamine

(1) Vägivalla või pettusega inimese asetamise eest olukorda, kus ta oli sunnitud oma tahte vastaselt kellegi teise kasuks töötama või täitma muid kohustusi, samuti inimese sellises olukorras hoidmise eest – karistatakse ühe- kuni viieaastase vangistusega.

(2) Sama teo eest, kui see on toime pandud:

1) kahe või enama isiku suhtes või

2) noorema kui kaheksateistaastase isiku suhtes, –

karistatakse kolme- kuni kaheteistaastase vangistusega.

§ 134. Isikuvabadust piiravasse riiki toimetamine

(1) Vägivalla või pettusega inimese toimetamise ja jätmise eest riiki, kus teda on võimalik rassilisel, soolisel või muul põhjusel taga kiusata või alandavalt kohelda ja kus tal puudub sellise kohtlemise vastu seaduslik kaitse ja võimalus sellest riigist lahkuda, – karistatakse rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega.

(2) Sama teo eest, kui see on toime pandud:

1) kahe või enama isiku suhtes või

2) noorema kui kaheksateistaastase isiku suhtes, – karistatakse kahe- kuni kümneaastase vangistusega.

§ 136. Vabaduse võtmine seadusliku aluseta

(1) Teiselt inimeselt seadusliku aluseta vabaduse võtmise eest – karistatakse rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega.

(2) Sama teo eest, kui see on toime pandud noorema kui kaheksateistaastase isiku suhtes, – karistatakse ühe- kuni viieaastase vangistusega.

Süüteod alaealise vastu

§ 175. Alaealise prostitutsioonile kallutamine

Ahvatlemise, ähvardamise või muu teoga noorema kui kaheksateistaastase isiku mõjutamise eest alustama või jätkama prostitutsiooniga tegelemist, kui puudub käesoleva seadustiku §-des 133 ja 143 sätestatud süüteoüksuses, – karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega.

§ 176. Alaealise prostitutsioonile kaasaitamine

(1) Vahendamise, ruumi andmise või muul viisil noorema kui kaheksateistaastase isiku prostitutsioonile kaasaitamise eest – karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega.

(2) Sama teo eest, kui selle on toime pannud juriidiline isik, – karistatakse rahalise karistusega.

(3) Kohus võib kohaldada käesolevas paragrahvis sätestatud süüteo eest lisakaristusena varalist karistust vastavalt käesoleva seadustiku §-s 53 sätestatule.

§ 177. Alaealise kasutamine pornograafilise teose valmistamisel

(1) Noorema kui kaheksateistaastase isiku kasutamise eest modellina või näitlejana pornograafilise või erootilise pildi, filmi või muu teose valmistamiseks – karistatakse rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega.

(2) Sama teo eest, kui selle on toime pannud juriidiline isik, – karistatakse rahalise karistusega.

§ 178. Lapsporno valmistamine ja selle võimaldamine

(1) Nooremat kui neljateistaastast isikut pornograafilises või erootilises situatsioonis kujutava pildi, kirjutise või muu teose või selle reproduktsiooni valmistamise või hoidmise, teisele isikule üleandmise, näitamise või muul viisil kättesaadavaks tegemise eest – karistatakse rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega.

(2) Sama teo eest, kui selle on toime pannud juriidiline isik, – karistatakse rahalise karistusega.

§ 179. Lapseealise seksuaalne ahvatlemine

(1) Nooremale kui neljateistaastasele isikule pornograafilise teose või selle reproduktsiooni üleandmise, näitamise või muul viisil teadvult kättesaadavaks tegemise või sellise isiku nähes suguühendusse astumise või muul viisil teadvult tema seksuaalse ahvatlemise eest – karistatakse rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega.

(2) Sama teo eest, kui selle on toime pannud juriidiline isik, – karistatakse rahalise karistusega.

Avaliku korra vastased süüteod

§ 268. Ebaseadusliku tegevuse võimaldamine ja prostitutsiooni vahendamine

(1) Narkootiliste või psühhotroopsete ainete ebaseaduslikuks tarvitamiseks või ebaseaduslike hasartmängude korraldamiseks või prostitutsiooniks ruumi kasutada andmise eest, samuti prostitutsiooni vahendamise eest – karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega.

(2) Kohus võib kohaldada käesolevas paragrahvis sätestatud süüteo eest lisakaristusena varalist karistust vastavalt käesoleva seadustiku §-s 53 sätestatule.

Probleemi ulatus

Dokumenteeritud statistikat inimkaubanduse ohvrite arvu kohta Eestis ei ole. Ühelt poolt seetõttu, et tegemist on raskestiavastatava kuriteo liigiga, mille ohvrid ei kipu riigivõimude poole abi saamiseks. Selle põhjuseks on nii politsei, sotsiaaltöötajate kui avalikkuse seas levinud suhtumine ohvrisesse kui ise oma olukorras süüdi olevasse. Sarnane on suhtumine vägistamise ohvritesse, mistõttu sellekohane statistika päris kindlasti tõele ei vasta. Teiseks põhjuseks, miks inimkaubanduse ohvrid politseisse ei pöördu, on hirm oma tuleviku pärast – sagedased on juhtumid, kus naised või nende perekondi on kurjategijate poolt ähvardatud. Kartus sattuda korrumppeerunud ja kurjategijatega koostööd tegeva politseiniku või kohtuniku kätte omab samuti olulist rolli.

Abi saamise võimalused on Eestis puudulikud – ainus naiste turvakodu asub Tartus, see on ka ainuke täiskasvanutele suunatud keskus, mille töötajad on saanud koolitust naistega kaubitsemise olemusest ja oskavad seega ohvritele adekvaatset abi anda. Tartus asuva Laste Tugikeskuse töötajad tegelevad alaealistega ja on samuti ühed vähestest, kes spetsialiseerunud ka inimkaubanduse temaatikale. Turvakodu neil ei ole ja ohvreid statsionaarselt ravida ei saa. Mõlemal juhul on tegemist MTÜ-dega, kelle rahastamine sõltub projektidest ning kelle tegevus seega ebastabiilne. Kuna ohvritel ei ole kusagile õieti abi saamiseks pöörduda, siis jääb kajastamata ka nende hulk.

Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon oletab, et Baltimaadest satub igal aastal 2000 naist ja tüdrukut inimkaubanduse ohvriks, nendest umbes 500 Eestist. Number on saadud, võrreldes rahvusvaheliste MTÜ-de ja politseikoostööd koordineerivate organisatsioonide (nagu Interpol, Europol) pakutavaid arve. Siia juurde tuleks kindlasti arvata need naised ja tüdrukud, keda seksuaalselt ekspluateeritakse kohalikes bordellides ja keda on üle Eesti umbes 5000. Arvestades Eesti väikest rahvaarvu ja prostitutsiooniga kaasnevaid sotsiaalseid probleeme võib öelda, et tegemist on tõsise probleemiga.

5. Enne Põhja- ja Baltimaade kampaaniat

Meritähht (Seastar) (*detsember 1996-september 1999*)

Meritähe projekt e. HIV ja sugulisel teel levivate haiguste ennetamine migreerivas (ülepiirilises) prostitutsioonis* (detsember 1996-september 1999)

Teostaja: AIDSi Tugikeskus

Sihtgrupp: Tallinna prostituudid

Eesmärk: pakkuda Tallinna prostituutidele tasuta suguhaiguste ja turvaseksi alast nõutamist, tasuta suguhaiguste kontrolli ja ravi ning vajadusel ka õiguslikku ja sotsiaal-psühholoogilist nõustamist; viia läbi ankeetküsitlus, mille eesmärgiks uurida prostitutsiooni Eestis, selle põhjusi, iseloomulikke jooni, riskitegureid, suguhaiguste levikut ja HIV-i ennetamisvõimalusi prostituutide seas

Tulemused: ~1200 prostituudile jagati informatsiooni turvaseksi kohta. Küsimustikule vastas 382 prostituuti. Küsimustiku tulemused:

- huvitatus välismaal töötamise vastu on suhteliselt suur/ või kasvab
- 54% vastanutest soovib jätkata tööd välismaal (peamiselt Soome, Saksa jt).
- välismaale (eriti Soome, Saksa, Rootsi) tööle minek on suurenenud (eriti peale viisarežiimi muutusi).
- Muutused vanuses ja etnilises taustas – kui varem oli eesti ja vene neiused võrdselt, siis nüüdseks on vene rahvusest neiude/naiste osakaal kasvanud.
- Tallinna ja Pärnu prostituutide peamised kliendid on Soomest, Rootsist jt Euroopa riikidest pärit mehed (kuigi käib ka kohalikke mehi).
- Prostitutsioon on kindel osa Eesti organiseeritud kuritegevusest ning uimastiärist.

STOP 1 ja 2 (1998-2000)

Algataja/koordinaator: Soome Vabariigi Siseministeerium ja Soome Sotsiaal- ja Tervishoiuministeeriumi Uurimis- ja Arenduskeskus STAKES

Partnerid: Eesti, Rootsi, Saksamaa, Soome, Venemaa + Taani (liitus 1999).

Teostaja Eestis: Tervisekaitseinspeksiooni AIDSi Ennetuskeskus

Osalejad/töögrupid: politsei, immigratsiooni, hoolekande ja sotsiaalsektori esindajad, piirivalvetöötajad, mittetulundusühingute spetsialistid ja akadeemilistest uurijad

STOP 1 (1998-1999): Võrgustiku kujundamine Venemaa, Eesti, Rootsi, Saksamaa, ja Soome spetsialistide vahel seiramaks, analüüsimeks ja võitlemaks naiste ning laste kaubitsemisega¹⁰ (*Building up a Network for Monitoring, Analysing and Combating Trafficking in Women and Children*)

Eesmärgid: - luua võrgustik prostitutsiooni ja seksuaalse kuritarvitamisega tegelevate spetsialistide vahel koostööks ja informatsiooni vahetamiseks nii kohalikul kui ka rahvusvahelisel tasandil;

* Crossing Border Prostitution

¹⁰ Uurimuse raportit saab lugeda <http://www.stakes.fi/sexviolence/stop/stop1report.pdf>

- kaardistada naiste kaubitsemine ning sellega seotud kuriteod ja sotsiaalsed probleemid;
- koguda informatsiooni naiste ja laste seksuaalse eksploateerimise käsitlemisest järgmistes valdkondades: seadusandlus, vastutavad spetsialistid ja institutsioonid, olemasolevad uurimused ja nähtust puudutav statistika;
- avalikustada naiste ja laste kaubitsemisega seotud organiseeritud kriminaalse tegevuse kõrge tase ning uurida ohvrikaitse võimalusi koostöös mittetulundusühendustega luua rahvusvaheline koostööd tegev ekspertide võrgustik võitlemaks organiseeritud prostitutsiooniga.

Tulemused/järeldused: Uurimusest koostati raport, kus lisadena on toodud temaga tegelevate isikute kontaktandmed, samuti kirjandusnimestik.

Arvatavalt jõuavad endistest sotsialismimaadest välisriikide seksitööstusesse vahendatud isikud eelkõige Kesk-Euroopasse. Ka Põhja-Euroopa roll nii siht- kui läbisõidumaana on oluliselt kasvamas. Euroopa kontekstis moodustavad olulise osa seksitööstuses eksploateeritavatest ida-eurooplased. Põhiosa Ida-Euroopa päritolu prostitutsiooni tarbijatest saavad Põhjamaadest ja mujalt Lääne-Euroopast. Sellises kontekstis mängib Soome Euroopa Liidu piirimaana võtmerolli võitluses prostitutsiooni vahendamisega Euroopa Liidu maadesse ja seksturismiga liidumaadest väljapoole.

STOP 2 (1999-2000): Alaealised seksikaubanduses¹¹ (*Minors in the Sex Trade*)

Üldeesmärgid: - jälgida prostitutsiooni kui nähtust nii osalejariikide siseselt kui ka rahvusvahelisel tasandil;

- koguda ja levitada informatsiooni kommertsseksi nähtusest ja selle osapooltest;
- edendada antud probleematikaga tegelevat uurimistööd;
- uurimus- ja selgitustöö kaudu esitada informatsiooni ja ettepanekuid prostitutsioonivastaste abinõude kasutuselevõtmiseks ning sellega seotud negatiivsete ilmingute vähendamiseks.

Eesti põhiline eesmärk: alaealiste prostitutsiooni kui nähtuse kaardistamine (mida antud probleem endast Tallinna kontekstis täpsemalt kujutab; kes on vahendajad, miks alaealised prostitutsioonini jõuavad). Millist abi seksuaalselt kuritarvitatud alaealistele pakutakse (kui pakutakse), milline on suhtumine ja kas alaealised ise on abivõimalustest teadlikud.

Tulemused/järeldused: Viidi läbi uuring ning selle põhjal tehti raport.

- alaealiste prostitutsioon esineb Tallinnas kahes vormis: alaealiste vahendamine bordellides/korterifirmades ning tänavalaste seksuaalne eksploateerimine.
- Tänavalapsed: enamuse Tallinna tänavalastest moodustavad vene keelt kõnelevad riskiperede lapsed, keda sõltuvusprobleemid, vajadus toidu ja raha järele sunnivad leidma varieeruvaid viise enda äraelatamiseks. Osad alaealised teenivad prostitueerides; paljudel juhtudel väga väikese tasu eest.
- Lisaks otsesele vajadusele raha või sõltuvusainete järele võivad mõjuteguritena, mis tõukavad alaealist prostitutsioonile, esineda ka psühholoogilised põhjused nagu kogetud seksuaalvägivald, vajadus tähelepanu järele jms

¹¹ Raport "Minors in the Sex Trade" on saadaval Sotsiaalministeeriumis.

- Teenuse tarbijad: seksuaalkuritarvitajad, pedofiilid, välismaalt saabunud seksturistid,
- Alaealised bordellides: prostitutsioonini jõudmise põhjused: töötus, vaesus, kogetud seksuaalvägivald, uimastisõltuvus.
- Raske on olukorda muuta, kuna tegemist on väga latentse nähtusega.
- Teenuse tarbijad: eelkõige välismaalased

Task Force on Organised Crime in the Baltic Sea Region¹²

Kohtumisel Operatiivkomiteega (OPC) (oktoobris 2000) otsustati luua ekspertgrupp, mis hakkab võitlema naistega kaubitsemise vastu. Algul oli eesistuja Taani, hiljem Rootsi.

Liikmed: Taani, Eesti (Märt Kraft), Soome, Saksamaa, Island, Läti, Leedu, Norra, Poola, Venemaa, Rootsi, Euroopa Komisjon ja EL-i presidentuur. Grupp koosneb naistega kaubitsemist puudutavate õiguskaitse organite ekspertidest (*law enforcement authorities*) + Interpol + Europol.

Eesmärk: kaardistada naistekaubitsemise olukord (probleemi ulatus ja olemus); töötada välja meetodid informatsiooni vahetamiseks; koordineerida riigi tasandil toimuvaid operatsioone + valmistada ette rahvusvahelise tasandi operatsioone (põhinedes varasemale uuringule). Ekspertid kohtuvad 2-3 korda aastas arutlemaks Task Force'i ja Operatiivkomitee poolt tehtud otsuste ja kokkulepete täideviimist. Lisaks analüüsitakse, kuidas saaks takistada naistekaubitsemisega tegelevate kuritegelike organisatsioonide tegevust.

Tulemused/järeldused: (Eesti kohta) – Eesti seadusandlus ei käsitle otseselt naistekaubitsemise probleemi, küll aga on karistatav bordelli omamine, kupeldamine (nii kohapeal kui ka üle riigipiiri). NGO-d ja riigiorganid väidavad, et on teadlikud vähestest kaubitsemisjuhtumitest, täpseid numbreid öelda ei osata (kuigi hinnanguliselt on see arv üsna suur). Suurem hulk naisi värvatakse välismaale tööle kas ajalehekuulutuste kaudu (“legaalne töö ja suur palk”) või bordelliomaniku poolt. Kui bordelli kaudu müüdüd naised teavad, mis töö neid ees ootab, siis ajalehekuulutusele vastanud sageli ei tea. Enamasti kaubitsetakse välismaale tööle vene rahvusest naised. Levinumad sihtpunktid on Soome ja Rootsi, aga ka Taani (minnakse samuti Hollandisse ja Hispaaniasse jm). Enamik väiteid Eesti naistekaubanduse organiseerituse kohta põhineb oletustel. Arvatavasti toimub suuremõõtmelisem naistekaubitsemine välismaal kontakte omavate bordelliomanike kaudu (kuhu müüakse kõige atraktiivsemad prostituudid, kes on ka asjast teadlikud). Vähem edukad ja ilma vajalike kontaktideta bordelliomanikud on pigem need, kes panevad lehte töökuulutuse ja püüavad pettusega naisi tööle meelitada.

Trafficking in Women – Monitoring the Situation in Estonia¹³ (pilotprojekt; alates september 2002)

Teostaja: Inimõiguste Teabekeskus

Eesmärk: Liituda rahvusvahelise naistekaubitsemise vastase võitlusega. Naistekaubitsemise tegeliku olukorra uurimine ja analüüsimine Eestis; Eesti seadusandluse analüüs (mil määral oleks võimalik liita/sisse viia rahvusvahelisi

¹² <http://www.balticseataforce.dk/>

¹³ <http://www.lichr.ee/eng/women/project.htm>

õigusakte ja standardeid); rahvusvaheliste ja rahvuslike inimkaubitsemist ennetavate organisatsioonide kogemustega tutvumine; võrgustiku loomine Eestis nii riiklike organisatsioonide kui ka NGO-de vahel (suurendamaks teadmisi antud probleemist; tõhustamaks inimõigustealast tegevust).

Põhitegevused:

- õigusabi ja –informatsiooni jagamine inimestele;
- informatsiooni levitamine ja kogumine erinevatest infoallikatest; kontaktide ja koostöö loomine/tõhustamine avaliku võimu ja kolmanda sektori vahel;
- inimkaubanduse ennetamisega tegelevatele inimestele koolitusseminaride korraldamine
- *Hotline* – juristid ja konsultandid annavad juriidilist nõu ja vajalikku informatsiooni tasuta telefoninumbri. *Hotline*'i abil on võimalik juhtida avalikkuse tähelepanu naistekaubitsemisele; hoiatada naisi, kes on potentsiaalsed välismaale tööleminejad; pakkuda vajalikku abi juba kaubitsemise ohvriks langenud naistele (sh nende pereliikmetele).

Pilootprojekt “Uuringud, informatsioon ja seadusandlus – kauplemine naistega Balti riikides” (september 2000 – august 2001) (Research, Information and Legislation on Trafficking in Women in the Baltic States)

Koordineerija: International Organisation for Migration (toetajad ka USA ja Soome valitsused).

Eesmärk: Avalikkusele antud probleemi tutvustamine; naistekaubitsemise ja prostitutsiooni sotsiaalsete aspektide analüüsimine; inimkaubandust puudutava seadusandluse analüüsimine.

Tulemused: Küsitluste tulemusena avaldati raamat “Naistega kauplemine ja prostitutsioon Balti riikides” ning raamatuke avalikkuse teadlikkuse kohta antud küsimustes. Uuringu tulemustele tuginedes valmistati ette informatsioonikampania (vt edasi).

Informatsioonikampania “Võitlus naistega kaubitsemise vastu Balti riikides”¹⁴ (oktoober 2001- ?) (Information Campaign Against Trafficking in Women in the Baltic States)

Koordineerija: International Organisation for Migration (IOM); Helsingi IOM ja Vilniuse IOM koostöös Tallinna IOM-i ja Riia IOM-iga.

Teostajad Eestis: Inimõiguste Teabekeskus ja AIDSi Tugikeskus

Eesmärk: juhtida Balti riikide üldsuse, eriti potentsiaalsete ohvrite, samuti valitsusinstitutionide ja valitsusväliste organisatsioonide tähelepanu inimkaubanduse probleemide paremaks mõistmiseks, ergutada üldsust võitluseks selle pahega. Uuringute tulemuste levitamine; praktiliste nõuannete ja info levitamine inimkaubanduse ohvritele.

Peamised tegevused: -

- sotsiaalne reklaam (välireklaam, reklaamklipid TV-s ja raadios, sisereklaam, reklaam trükipressis).

¹⁴ <http://www.focus-on-trafficking.net/>

- infomaterjalid (brošüürid, voldikud, plakatid jms nõuannete ja informatsiooniga).
- konsultatsioonid (telefoni teel) - isikutele, kes kavatsesid minna tööle välismaale, inimkaubanduse ohvritele, kadumaläinud isikute lähedastele.
- koolitus – õppedokumentaalfilmide loomine, loengute ettevalmistamine keskkoolide õpilastele.
- probleemi kajastamine massimeedias – artiklid, intervjuud, pressikonverentsid jne.
- koostöö NGO-de ja riigiorganisatsioonide vahel + koostöö ekspertidega välismaal.
- kampaania kodulehekülje loomine.

Training and Capacity Building Against Trafficking in Women and Girls¹⁵ (1999-2000)

Partnerid: Soome, Taani, Läti, Leedu, Eesti

Teostaja: AIDSi Tugikeskus

Eesmärk: koolitada Läänemere piirkonnas tegutsevaid NGO-sid inimkaubitsemise teemal. Projekt keskendus töögruppide, kohalike võrgustike ja teabekeskuste loomisele.

Rahvusvahelised meetmed, milles Eesti on osalenud

La Strada Program: Prevention of Traffic in Women in Central and Eastern Europe¹⁶ (juuni 1998-mai 2001)

Peamised partnerid/teostajad: Bulgaaria, Poola, Tšehhi, Ukraina (Eestist otseselt teostajat ei olnud, küll aga oli programmi eesmärk jagada infot ka Eestis).

Eesmärk: muuta naistega kaubitsemise probleem nähtavaks; mõjutada avalikku arvamust ning võimuorganeid suhtuma antud probleemi inimõiguste perspektiivist lähtuvalt;

- luua ohvrite tugivõrgustikud;
- koolitada tütarlapsi ja naisi kaubitsemise ohtude suhtes
- levitada informatsiooni kõigis teistes Kesk- ja Ida-Euroopa riikides (sh Eestis).

Kõik La Strada programmi kuuluvad maad pakuvad abi naistele, kes on kaubitsemise ohvrid; üha enam tähelepanu tuleb pöörata uutele kaubitsemise sihtgruppidele (nt alaealised).

Rahvusvaheline konverents koos Baltimaadega (1998) (International Conference involving the Baltic States)

Korraldaja: Saksamaa Siseministeerium

Osavõtjad: Taani, Rootsi, Poole, Venemaa, Leedu, Läti, Eesti, Norra

¹⁵ <http://www.qweb.kvinnoforum.se/trafficking/>

¹⁶ <http://www.ecn.cz/lastrada/>

Rahvusvaheline konverents inimkaubanduse kuritegelikest ja kriminoloogilisest aspektidest ning inimkaubanduse tihedast seotusest prostitutsiooniga. Projekti eesmärk on vahetada rohkem infot olukorra kohta erinevates maades (millised on soodustavad/raskendavad tegurid, kuhu kaubitsetakse rohkem, ebaseaduslikud piiriületamised, ennetavad ja repressiivsed meetodid, ohvrite abistamise võimalused).

6. Põhja- ja Baltimaade kampaania Eestis

Ettepaneku Põhja- ja Baltimaade ühise infokampaania korraldamiseks tegi 2001.a. juunis Vilniuses konverentsil *WoMen & Democracy* Rootsi soolise võrdõiguslikkuse ministrilt Margareta Winberg. Tema ideed toetasid kaheksa Põhja-ning Baltimaade soolise võrdõiguslikkuse eest vastutavat ministrit, kelleks Eestis on sotsiaalminister (tollal Eiki Nestor). Sama aasta augustis liitusid ettepanekuga ka samade riikide justiitsministrid (Eestis Märt Rask). Kampaaniat planeeris ja korraldas 16-liikmeline töörühm, kuhu kuulusid igast riigist kahe ministeeriumi esindajad, rahvuslikud koordinaatorid ja Põhjamaade Ministrite Nõukogu esindajad, viimased vaatlejatena. Töörühma liikmeteks Eestist olid Ülle-Marike Papp sotsiaalministeeriumist ning Imbi Markus justiitsministeeriumist. Rahvuslikuks koordinaatoriks palgati Kristiina Luht.

Töörühm otsustas oma esimesel koosolekul 21.veebruaril 2002.a. kasutada kampaanias inimkaubanduse definitsioonina ÜRO organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise konventsiooni lisaprotokolli tõlgendust¹⁷.

Põhja- ja Baltimaade naistega kauplemise vastase kampaania eesmärkideks Eestis oli algatada diskussioon naistega kauplemise kui sotsiaalse probleemi üle ning muuta kehtivaid hoiakuid selle teema käsitlemisel. Eesmärgiks oli ka oli kaardistada Eesti valmisolek inimkaubanduse kui sotsiaalse probleemi tunnistamiseks ning selle vastu võitlemiseks, samuti strateegiliselt oluliste ühiskonnarühmade teavitamine nähtuse põhjustest ning sellega kaasnevast.

¹⁷ Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise ÜRO konventsiooni täiendav naiste ja lastega kaubitsemise ning muu inimkaubanduse ärahoidmise ja selle kuriteo eest karistamise protokoll.

Keskkooli lõpetavate neidude kui tulevaste töötajate teadlikkus inimkaubandusest¹⁸ (2002.a. kevad-suvi)

Teostajad: Eesti Humanitaarinstituudi sotsioloogid Marion Pajumets ja Aljona Kurbatova.

Sihtrühm: keskkooli lõpetavad neid vanuses 17-18. Kokku vesteldi 37 keskkooli lõpetava neiuga, kellest 8 õppisid venekeelset, 29 eestikeelset keskharidust andvates koolides. Valimis oli esindatud 1 eliitkooliks peetu, 1 halvamaineline kool ning 6 tavakooli.

Eesmärk: kvalitatiivse uurimuse eesmärk oli välja selgitada, kui teadlik on probleemist üks olulisemaid riskirühmi ning kuidas osatakse vältida inimkaubanduse ohvriks sattumist. Võimalikult rikkaliku informatsiooni saamiseks küsitleti nii erinevatest regioonidest kui erinevatest sotsiaalsetest tingimustest tüdrukuid.

Tulemused:

- enamus küsitletutest suhtus välismaale töölemine misse positiivselt;
- väga tüüpiline oli enda ja oma tutvusringkonna inimkaubanduse riskirühmast välja arvamine.
- peamisteks riskisuhtumisteks võib nimetada valmisolekut töötada illegaalselt ning keeleoskuse tähtsuse alahindamist;
- osades gruppides kiputi tundmatuid ja hädaolukordi romantiseerima;
- osades gruppides tõdeti, et tööpuudusest tingitult suundutaks välismaale olenemata pakutavatest tingimustest;
- analüüsides valimisse kuulunud erinevate rühmade suhtumisi sai selgeks, et oht inimkaubanduse ohvriks sattuda on kõigi puhul üsna tõenäoline.

Tallinna politseitöötajate hinnangud prostitutsioonile ja naistega kaubitsemisele (2002.a. kevad)

Teostajad: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut Iris Pettai ja Helve Kase juhtimisel.

Sihtrühm: kvantitatiivsele sotsioloogilisele küsimustikule prostitutsiooni ja naistekaubanduse kohta andsid oma isikliku arvamuse 96 politseitöötajat Tallinna erinevatest politseiosakondadest, nendest 52 patrullpolitseinikku, 35 konstaablit ja 9 uurijat, neist 58 naist ja 42 meest.

Eesmärk: selgitada välja politseitöötajate hinnangud prostitutsiooni ja naistega kaubitsemise ulatusele.

Tulemused:

- ligikaudu 40% küsitletud Tallinna Politseiprefektuuri patrullteenistuse töötajatest puutub oma tööülesannete täitmisel prostitutsiooniga kokku vähemalt paar korda kuus, pooled nendest paar korda nädalas;
- poolte vastanute hinnangul tegutseb Tallinna linnas üle tuhande prostituudi. 40% konstaablite hinnangul on Tallinnas bordelle üle viiekümne;
- 7% kõigist Tallinna prostituutidest on politseitöötajate hinnangul alaealised ehk vanuses 15 eluaastat ja nooremad;
- ligikaudu 70% Tallinna politseitöötajatest leiavad, et eesti naiste vahendamine välismaale seksiarisse tööle on Eestis laialdaselt levinud;

¹⁸ Uurimuse raportit saab lugeda <http://www.ehi.ee/publikatsioonid/pajumets.htm>

- ligikaudu 75% Tallinna politseitöötajatest peavad Eestit transiidimaaks, mille kaudu idabloki riikidest tulevad prostituudid Lääne-Euroopasse suunduvad;
- ainult 8% küsitletud politseitöötajatest leiab, et inimkaubandus on väga vähe levinud, 80% vastanutest on vastupidisel seisukohal.

Töäjõu vahendamine välisriikidesse erafirmade poolt (sügis 2002)

Teostajad: Avatud Eesti Ühiskonna Instituudi projektijuhid Helve Kase ja Iris Pettai.
Sihtrühm: tööd ning tööjõudu vahendavad erafirmad ning firmadele tegevuslube andvad ametnikud. Küsimustikule nõustus vastama 15 firmat.

Eesmärk: saada põgus pilt Eestis tegutsevatest tööjõu vahendusega tegelevatest firmadest. Intervjuudes uuriti, millistesse riikidesse vahendatakse enim naissoost tööjõudu; mida teavad firmad inimkaubandusest ja millist nõu välismaale tööle minevatele naistele annavad.

Tulemused:

- Eestis oli küsitluse tegemise hetkel litsentseeritud 38 tööturuteenuse osutajat, vahendajate tegelikku arvu hindasid intervjuueeritud tunduvalt suuremaks;
- enamasti vahendavad firmad lihttöid, kõrget kvalifikatsiooni nõudvaid töid vahendatakse väga vähe;
- üks firma võib välismaale tööle vahendada kuni 500 inimest aastas, naiste osakaal koguarvus varieerub, sõltudes vahendatava töö eripärast;
- firmade esindajate hinnangul otsivad enamasti välismaal tööd 21-30aastased kesk(eri)haridusega vallalised naised, kes on pärit suurematest linnadest või Ida-Virumaalt, kuid ka keskealiste töötuks jäänud naiste osakaal on tööotsijate hulgas küllaltki suur;
- peamisteks välismaale tööle minemise põhjusteks firmade arvates on tööpuudus kodumaal või lootus saada suuremat palka;
- enim naisi vahendatakse küsitletud firmade arvates tööle Põhjamaadesse ja Iirimaaale;
- töövahendusfirmade sõnul on neil kontakt välismaal töötavate naistega ning nad on viimaste käekäiguga kursis;
- töö vahendajate sõnul on välismaal töötanud naistel tekkinud küll probleeme seoses palga ja töötundide mittevastavusega varasematele kokkulepetele, kuid vägivaldajuhtumite (füüsiline-, vaimne vägivald, prostitueerimisele sundimine, dokumentide äravõtmine, jms) ja töölubade puudumise esinemist ei osanud firmad kommenteerida;
- ohtu, et naine "müüakse" töövahendusfirma kaudu piiri taha prostituudiks, hinnati väikseks;
- Eestis välismaale tööjõudu vahendavate firmade tausta kontrollimiseks puudub tööotsijal võimalus (kontrollida saab vaid litsentsi olemasolu või puudumist);
- tööturuteenuse järelevalvet teostavad Eestis sotsiaalministeeriumi ametnikud, kellel puudub ülevaade nii tööjõudu vahendavate firmade tegelikust hulgast kui nende tegevussuundadest.

Prostitutsiooni vahendavad firmad (sügis 2002)

Teostaja: Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi projektijuhid Iris Pettai ja Helve Kase juhtimisel.

Eesmärk: Küsitluse eesmärk oli välja selgitada, kas kahtlaste töökuulutuste taga võivad peituda prostitutsiooni vahendamise tegelevad isikud ja asutused. Küsitlajad esitlesid end töötajatena.

Sihtrühm: Algnimekirja valiti 60 tööpakkumist ajavahemikust jaanuar 2002 – november 2002. Pakkumised võeti ajalehtedest Soov, Kuldne Börs; ajakirjadest Maaja, Lilith, Tet-a-tet, samuti Internetist. Nimekirjas olid firmad, kes palkasid naisi tööle nii Eestisse kui teistesse riikidesse. Telefoniküsitlusele nõustus vastama 11 firmat.

Tulemused:

- 4 firmat tunnistas, et otsivad intiimteenindajat ning 7 vihjas kaudselt sellele võimalusele;
- kõige enam pakuti tööd Itaaliasse ning Põhjamaadesse;
- eelnev töökogemus ei olnud vajalik, pigem eelistati kõhklevat ning kogenematut tüdrukut;
- töötajate vanust, välimust, tervislikku dokumenti ning keelteoskust ei pidanud firmad kuigi oluliseks;
- palgatingimustest ei soovinud firmad telefoniintervjuus täpsemalt rääkida, kinnitati vaid, et töötasu on hea;
- välismaale töötavate tüdrukutega lubati sõlmida tööleping, kuhu on kirja pandud töötingimused (tööaeg, kaitsevahendite kasutamine, kas pass jääb tüdruku kätte või mitte, turvamehe olemasolu, jms) ning muretseda neile töö- ja elamisluba;
- töötajale antakse mõista, et töö saab olema arendav, huvitav ning võimalusterohke (põnevad inimesed, reisimine, seiklusrikkus);
- Eesti bordellid oma töötajatega töölepingut ei sõlmi, kuna suusõnalisest kokkuleppes piisavat täiesti;
- ohtusid intiimtöös firmad ei näinud, pigem kirjeldasid töötamist bordellis turvalise ning toredana;
- seksiorjaks müümise jutte püüdsid firmad kummutada, väites, et need põhinevad valeinformatsioonil ning peegeldavad vaid erandjuhtumeid, mis ei ole aset leidnud Eestis;
- politseile vahelejäämise hirmu püüti ümber lükata väitega, et ükski seadus ei keela oma keha müüki ning peagi legaliseeritakse Eestis prostitutsioon;
- võib öelda, et prostituutide vahendamise tegelevad igapäevaselt ca 30 vahendusfirmat vaatamata sellele, et sutenöörlus on Eestis seadusandlusega keelatud;
- kuulutuste arvu hinnates vahendatakse enam kui ¾ intiimteenuseid osutavatest naistest välismaale.

Eesti riigiametite ja valitsusväliste asutuste töötajate hinnangud võimalustele tõkestada prostitutsiooni ja naistekaubandust (sügis 2002)

Teostajad: Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi projektijuhid Iris Pettai ja Helve Kase.

Sihtrühm: riigiteenistujad ja spetsialistid, kes oma igapäevatöös prostitutsiooni või naistekaubandusega kas siis otseselt või kaudselt kokku puutuvad. Valimi moodustas 18 erinevate valdkondade spetsialisti: Sotsiaal-, Sise-, Välis- ja Justiitsministeeriumi esindajad, valitsusvälistest asutustest Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon, Inimõiguste Teabekeskus, AIDS-i Ennetuskeskus, ÜRO Rahvastikufond, Ohvriabi Nõukogu ning Tallinna Laste Turvakeskus.

Eesmärk: välja selgitada, kui võrd tõsiseks probleemiks peavad riigiametnikud ja valitsusväliste organisatsioonide spetsialistid naistekaubandust ja prostitutsiooni üldisemalt; kuidas saaks küsitletavate arvates neid tõkestada, milline peaks olema riigi roll ja seisukoht antud küsimustes, jne.

Tulemused: ankeetküsitlusele vastas ja süvaintervjuudes osales kokku 18 spetsialisti, neist 12 riigiteenistujat. Leiti:

- enamik küsitletuid leidis, et prostitutsioon ning naistega kaubitsemine on Eestis probleemiks, millega kaasneb suguhaiguste ja HI-viiruse leviku suurenemine ning organiseeritud kuritegevuse kasv;
- riigiametnike teadlikkus on märkimisväärselt madalam kui valitsusväliste organisatsioonide töötajate oma;
- riigiasutused, kelle tööülesannete hulka peaks kuuluma nii prostitutsiooni kui naistekaubanduse tõkestamine ja ohvrite abistamine, ei näe tihti selles oma rolli;
- riiklikul tasandil puuduvad abiprogrammid ohvrite aitamiseks;
- enamikel riigiametitel ei ole konkreetseid tegevuskavu prostitutsiooni ning naistekaubitsemise tõkestamiseks (v.a Keskkriminaalpolitsei);
- Eestis kehtivaid prostitutsiooni reguleerivaid seadusi pidas enamik vastajad ebapiisavateks;
- inimkaubandust puudutavaid seadusi (või nende puudumist) oskasid hinnata eelkõige valitsusväliste organisatsioonide töötajad, kes on nendega rohkem kokku puutunud;
- riiklikul tasandil jäetud kasutamata ka need võimalused, mida pakub praegu kehtiv seadusandlus;
- Enamasti ei ole riigiasutused (v.a politsei ja piirivalve) veel kuigivõrd kokku puutunud prostitutsiooni ja/või naistekaubitsemise ohvritega, mis tõenäoliselt tingib ka nende skeptilist suhtumist antud probleemide tõsisuse kohta ning aeg-ajalt esile kerkivat soovi prostitutsioon legaliseerida.

Siseministeeriumi spetsialistide hinnangud võimalustele tõkestada prostitutsiooni ja naistekaubandust (sügis 2002)

Toestajad: Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi projektijuhid Helve Kase ja Iris Pettai juhtimisel.

Sihtrühm: Siseministeeriumi haldusalasse kuuluvad Piirivalve- ja Politseiameti spetsialistid – 3 piirivalve ja 2 politsei töötajat.

Eesmärk: selgitada välja piirivalve ja politseispetsialistide hinnang prostitutsioonile ja naistega kaubitsemisele ning ettepanekud nende nähtuste tõkestamiseks.

Tulemused:

- küsitletud spetsialistide hinnangul vahendatakse Eestist ligikaudu 300 naist aastas prostituutideks teistesse riikidesse;
- naistekaubanduse ohvriks langeb aastas ligikaudu 100 naist. Tegemist on oletuslike andmetega, kuna puudub sellekohane statistika;
- prostitutsiooni tõkestamist takistab küsitletute hinnangul nii prostitutsiooni vahendamise/sellele kallutamise või sundimise raske tõestatavus kui ka Eesti riigi ühese suhtumise puudumine prostitutsiooni: prostitutsiooni legaliseerimine on Eestis pidevalt päevakorras olnud, aga mingeid samme pole astunud, ei keelustamise ega lubamise poolel, seetõttu puudub politseil motivatsioon otsustavaks tegutsemiseks antud valdkonnas;
- seadusandlust nii prostitutsiooni kui naistekaubitsemise tõkestamiseks pidasid politseitöötajad suhteliselt piisavaks vähemalt seni, kuni riik ei ole väljendanud konkreetset suhtumist ega tegevusstrateegiat;
- politseitöötajad juhtisid tähelepanu vajadusele keelustada Eesti meedias kahemõttelised ja seksuaalteenuseid propageerivad reklaamid ja tööpakkumiskuulutused;
- naistekaubanduse alal on Keskkriminaalpolitseis väljatöötatud tegevuskava koostöök teiste riikidega, mis hõlmab endas operatiivset rahvusvahelist politseikoostööd andmevahetuse kaudu ning ka konkreetsete menetlustoimingute läbiviimist;
- siseministeerium nägi enda rollina eelkõige prostitutsiooni vahendavate firmade tegevuse kontrollimist ning vastutusele võtmist;
- naistekaubandust nagu ka prostituutide ekspordi ja transiiti hindasid siseministeeriumi spetsialistid Eesti riigi jaoks küllalt tõsiseks probleemiks;
- piirivalve hinnangul peetakse Eestit juba praegu transiitmaaks idast läände kulgevas naistekaubanduses, mistõttu oleks oluline tõhustada piirikontrolli;
- politseitöötajate hinnangul peaks prostitutsiooniprobleemi lahendamisse kaasatud olema ka Haridusministeerium, kelle ülesandeks oleks välja töötada koolitusprogramm, mis selgitaks noortele prostitutsiooni olemust ning naistekaubanduse ohvriks langemise ohtusid.

Noortega töötavate inimeste hinnangud prostitutsioonile (sügis 2002)

Teostajad: Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi projektijuhid.

Sihtrühm: uurimus põhineb küsitlusankeetidel, mis jagati noortega töötavatele inimestele prostitutsiooni ja naistekaubanduse ennetamise seminaridel. Ankeetidele vastas 53 inimest.

Eemärk: küsitluse eesmärgiks oli välja selgitada noortega töötavate inimeste (õpetajad, kutsenõustajad, noorsootöötajad) arusaamu, hoiakuid ning suhtumist prostitutsiooni.

Tulemused:

- küsitlusele vastajad sidusid prostituudina töötamist mitmete sotsiaalsete probleemidega: narkosõltuvus, madal haridustase, raske majanduslik olukord, varasem seksuaalne vägivald, vastutus mõne pereliikme eest, jne.;
- noortega töötavad inimesed ei käsitlenud prostitutsiooni tavapärase elukutsena ning leidsid, et see toob kaasa tõsiseid sotsiaalseid probleeme (aina suurenev narkomaanide hulk, suguhaiguste ja HI-viiruse esinemise ning organiseeritud kuritegevuse kiire kasv, jne);
- vastajatel puudus selge nägemus, kuidas peaks Eesti riik prostitutsiooni käsitlema, mis annab ka tunnistust vähesest informeeritusest prostitutsiooni reguleerimise võimalustest.

Kogukonna roll naistega kaubitsemise ennetamisel – hariduslikud kohtumised

Teostaja: Põhja- ja Baltimaade naistega kauplemise vastase ühiskampaania Eesti koordinaator Kristiina Luht. Narvas ja Sillamäel peeti loengud vene keeles, nendel kohtumistel oli loengu andjaks Lilja Ivanchenko Inimõiguste Teabekeskusest.

Sihtrühm: lapsevanemad, kohalik politsei, sotsiaaltöötajad, õpetajad, KOV juhid, jt – kõik, kes oma töös saavad noorte teadlikkust ning suhtumisi mõjutada. Kokku osales üheksal kohtumisel 251 inimest.

Toimumisaeg- ja koht: 11.11.2002 Paldiski, 3.12. Kiviõli, 9.12. Kohtla-Järve, 10.12. Sillamäe, 11.12.2002 Viljandi, 14.12. Võhma, 18.12.Narva, 23.01.2003 Kuressaare, 29.01. Türi.

Eesmärk: hariduslike kohtumiste/loengute üldeesmärgiks oli kogukonna inimkaubanduslase teadlikkuse tõstmine, sh inimkaubanduse põhjuste, tagajärgede, ennetamisvõimaluste tutvustamine ning kodanikualgatuse julgustamine.

Tegevus: Kohtumised koosnesid peamiselt kahest osast: sissejuhatuses teemasse (sisaldas näiteid, juhiseid ja praktilist informatsiooni) ning vestlusest, mille jooksul osalejad said esitada küsimusi ja avaldada oma arvamust (saadav teave aitas ühtlasi saada ülevaadet suhtumistest käsitletavasse teemasse). Lisaks jaotati IOM-i infolehti naistega kaubitsemise kohta ning inimkaubanduseteemalisi artikleid.

Inimkaubanduse ennetamine – koolitus õpetajatele, noorsootöötajatele ja kutsenõustajatele

Teostajad: koolituse ning kokkuvõtva seminari viis läbi Eesti Naisuurimus- ja Teabekeskus koostöös MTÜ Living for Tomorrow spetsialistidega. Lisaks neljale koolitajale käisid loenguid pidamas spetsialistid Avatud Eesti Ühiskonna Instituudist, AIDSi Tugikeskusest ja AIDSi Ennetuskeskusest.

Sihtrühm: õpetajad, noorsootöötajad, kutsenõustajad Tallinnas ja Harjumaal, Pärnus ja Pärnumaal ning Jõhvis ja Ida-Virumaal. Koolitati 64 inimest.

Toimumisaeg- ja koht: 27.-28.09. ja 3.10.2002 Tallinnas; 11.-12.10. ja 24.10 Pärnus; 25.-26.10. ja 4.11.2002 Jõhvis. Lõpuseminar toimus 24.01.2003 Tallinnas.

Eesmärk: Koolituse peamine eesmärk oli anda oma igapäevatöös noortega kokku puutuvatele inimestele ülevaade inimkaubanduse olemusest, selle ennetamisest ning inimkaubanduse ohvrite rehabiliteerimise võimalustest.

Tegevused: Koolitusel käsitletavaid teemasid oli palju (inimkaubanduse tagajärjed, suguhaiguste levik, soorollide ning meedia mõju, vaesus, jpm). Kolmepäevase koolituse (sisaldas ekspertloenguid, rühmatööd, diskussioone) viimasel päeval keskenduti ka inimkaubandusevastase kohaliku võrgustiku loomisele seminaril osalejate vahel, räägiti edasistest tegutsemisstrateegiatest ning võimalustest kohalike inim- ja majandusressurssidega inimkaubandust ennetada. Kokkuvõtval seminaril jaanuaris kuulati spetsialiste politseist ja uurijaid, koolituse läbinud jagasid oma kogemusi saadud teadmiste kasutamisest koolis ja tööl.

Esseekonkurss inimkaubanduse teemal

Teostaja: MTÜ Loovkeskus ning Põhja- ja Baltimaade naistega kauplemise vastase ühiskampaania Eesti koordinaator Kristiina Luht.

Sihtrühm: 12-24 aastased noored üle Eesti.

Eesmärk: Konkursi eesmärgiks oli motiveerida noori mõtlema inimkaubanduse teemal, ennetades seega nende ohvriks sattumist.

Tulemused: Konkursile laekus 37 kirjutist üle Eesti, noorim autor oli 15, vanim 22 aastane. Poisse osales konkursil 16 ning tüdrukuid 21. Kaheksa parimat autorit said auhinnaks üldharivaid raamatuid ning nad kutsuti seminarile, kus osalesid ka õpetajakoolitusel käinud. Konkurss võimaldas tutvuda Eesti noorte hoiakutega, ja kuigi osavõtjate arv oli väike, andis see ettevõtmine siiski hea võimaluse teema tutvustamiseks ning inimkaubanduse vastaste tegevusstrateegiate

Noorteseminar “Living for Tomorrow”

Teostaja: MTÜ Living for Tomorrow.

Toimumisaeg- ja koht: 16.11.2002 Tallinnas.

Sihtrühm: Seminaril osales 30 noort vanuses 16-18 aastat, 15-st erinevast Tallinna eesti- ja vene õppekeelega koolist.

Eesmärk: Projekti peamiseks eesmärgiks oli anda 14-18aastastele noortele informatsiooni prostitutsiooni ja naistega kaubitsemise kohta. Muuhulgas käsitleti 8-päevasel seminaril ka sootemaatikat, seksuaaltervist, suguhaigusi, HIV/AIDSi, inimõigusi, jne. Tegemist oli interaktiivse õppega, mis sisaldas loenguid, mängu, audiovisuaalsete materjalide vaatamist ning rollimänge.

7. Järeldused

Üldine taust:

- üldine informeeritus inimkaubanduse olemusest on suhteliselt madal;
- suhtumised inimkaubandusse ja prostitutsiooni on stereotüüpsed ja eelarvamuslikud;
- prostitutsiooni legaliseerimise pooldajaid on küllaltki palju, kuna sellest loodetakse riigikassasse makse saada;
- arusaam inimkaubanduse ja prostitutsiooni leviku kahjulikust mõjust ühiskonnale on puudulik või olematu;
- teadlikkus inimõigustest ja soolisest võrdõiguslikkusest on madal või olematu.
- puuduvad selged poliitilised seisukohad naiste õiguste kaitsmise osas.

Eesti noored kuuluvad inimkaubanduse riskirühma:

- noorte seas on suhteliselt suur tööpuudus;
- valmisolek võõrriigis illegaalselt töötada;
- keeleoskuse tähtsuse alahindamine;
- tundmatute ja hädaolukordade romantiseerimine;
- teadmatus oma õigustest;
- ei osata abi paluda või ei teata, kust seda saada.

Riigiametnike roll inimkaubanduse tõkestamisel on väike:

- riigiametnikud ei ole oluliselt rohkem informeeritud kui tavakodanikud;
- riigiametnikud ei näe oma rolli inimkaubanduse tõkestamisel ja ennetamisel;
- skeptiline suhtumine käsitletud probleemidesse;
- riigiametitel, kellel peaks olema/võiks olla tegevuskava inimkaubanduse tõkestamiseks, ei ole seda (v.a politsei ja piirivalve);
- puuduvad protseduurilised reeglid, mida riigiametnikud saaksid täita.

Kodanikualgatus on väike:

- probleemide lahendajaid ja lahendusi oodatakse väljastpoolt;
- ei nähta kodaniku rolli muutuste tekitajana riigis;
- ei osata end asetada kaaskodanike olukorda.

8. Soovitused

Eestis on vaja luua riiklik tegevuskava inimkaubanduse tõkestamiseks. Vaja on ka töötada välja indikaatorid, mis võimaldavad hinnata riikliku strateegia efektiivsust.

Propageerima peaks tegevuskava täitmiseks vajalikku koostööd, kuna inimkaubanduse vastu ei ole võimalik võidelda mitmetasandilise riigipiire ületava koostööta. Oma riikliku tegevuskava on loonud Norra¹⁹, Taani²⁰, Leedu^{21,22}, eeskujuga saab võtta väga paljudest rahvusvahelistest inimkaubandust käsitlevatest dokumentidest (Brüsseli Deklaratsioon, ÜRO inimõiguste komisjoni soovitus, jne).

Ennetamine

Soolise ebavõrdsuse vähendamine ühiskonnas

- keskkooli seksuaalkasvatuse, kodanikuõpetuse jms tundides meeste ja naiste võrdõiguslikkuse printsiipide tutvustamine;
- soolisi stereotüüpe vältiva hariduse andmine poistele ja tüdrukutele (eelnema peab pedagoogide koolitamine, soovitavalt vastava hariduse omandamisel);
- soolist võrdõiguslikkust edendava seadusandluse vastuvõtmine ja rakendamine;
- informatsioonikampaaniate korraldamine soolise võrdõiguslikkuse kui positiivse ja ühiskonna arengule kaasaaitava tutvustamiseks ja juurutamiseks.

Avalikkuse harimine ning teadlikkuse tõstmine prostitutsiooni ja naistega kauplemise olemusest ja tagajärgedest:

- diskussiooni käivitamine meedias prostitutsiooni negatiivsetest mõjudest kogu Eesti ühiskonnale;
- kampaania korraldamine, mis mõistab hukka prostitutsiooni kui naiste ja tüdrukute vastu suunatud vägivalda;
- harivate infomaterjalide – buklettide, raamatute jms koostamine, sobivate võõrkeelsete tõlkimine ja väljaandmine ning erinevatele sihtrühmadele jagamine;
- prostitutsiooni soosiva meedia (ajakirjandus, Internet) ekspertiis ja analüüs, järelduste tegemine ning nende põhjal vajalike sotsiaalsete, kultuuriliste ja seadusandlike muutuste algatamine;
- kodanikualgatuse julgustamine ja toetamine, kodanike kaasahaaramine inimkaubanduse ennetamisse.

Nõudluse vähendamine:

- ennetustöö potentsiaalse klientuuriga (info levitamine meeste ja noorte hulgas, era- ja äri sektoris, koostöö tööandjatega eetikakoodeksi väljatöötamiseks);
- seksuaalse eksploateerimisega kaasnevatest mõlemapoolsetest terviseriskidest teavitamine;

¹⁹ Valmis 12. veebruar 2003, aastateks 2003-2005 eelarvega 13 miljonit EUR

²⁰ Avaldati 2. detsember 2003, aastateks 2003-2005 eelarvega 30 miljonit DKK

²¹ Heaks kiidetud 17. jaanuar 2002, aastateks 2002-2004 eelarvega 3 miljonit LT

²² Leedul on alates 2000. a. jaanuarist riiklik programm laste seksuaalse ärakasutamise ja ärilise seksuaalse eksploateerimise vastu.

- inimkeha ostmise ning seksturismi kui inimväärikuse vastase tegevuse ühiskondlik hukkamõistmine koolitundides ja avalikkuses kultuuriliste ja seadusandlike vahendite abil;
- naistekaubanduse teemaline koolitus võõrriiki sõjaväeteenistusse suundujatele.

Riigiametnike ja spetsialistide koolitamine prostitutsiooni ja naistekaubanduse teemal:

- koolitusprogramm riigiametnikele, meedikutele, sotsiaaltöötajatele jt. Eeskujuks võib võtta õpetajatele loodud interaktiivse koolitusprogrammi.
- temaatikaga peaks kokku puutama juba kõrghariduse omandamisel, seega oleks vajalik avaliku halduse, sotsiaaltöö jne õppeprogrammidesse inimkaubanduse teema kaasamine;

Politsei suutlikkuse tõstmine prostitutsiooni ja naistekaubanduse tõkestamiseks:

- pideva koolitussüsteemi käivitamine ja eriettevalmistusega politseinike koolitamine, sh Sisekaitseakadeemia ning Politseikooli õppekavade muutmine vastavalt vajadusele;
- juhiste ja tegevusprogrammide väljatöötamine politsei tegevuse tõhustamiseks, eeskujuks saab võtta teiste riikide vastavaid materjale.

Ohvriabi

Kohtu- ja õigussüsteemi kohandamine:

- kohtu- ja õigussüsteemi väljaarendamine, mis prostituutide ja naistekaubanduse ohvrite väärikut ja privaatsust ning tagaks neile ohutuse (spetsiaalkohtud, spetsialiseerunud süüdistajad, tunnistajakaitse programmid jms);
- ekspertiis olemasolevale seadusandlusele, selgitamaks, kuidas on ohvritel juurdepääs kaitsele ja õigusabile;
- võimudega koostööd tegevate ohvrite kaitsmine kaubitsejate potentsiaalse vägivalda eest;
- ajutise elamisloa andmise võimaldamine;
- õigussüsteemis töötavate inimeste informeerimine ja koolitamine.

Institutsionaalse koostöövõrgustiku loomine prostituutide ja naistekaubanduse ohvrite abistamiseks:

- ohvrite vajaduste (meditsiinilised, psühholoogilised, juriidilised jms) kaardistamine;
- ühtse tugivõrgustiku (turvakodud, usaldus- ja infotelefonid jms) loomine;
- rehabiliteerimiskeskuste loomine naistekaubanduse ohvritele;
- ohvriabi võrgustiku koolitamine;
- spetsialistide koolitamine osalemiseks rahvusvahelises koostöövõrgustikus;
- selliste rehabilitatsiooniprogrammide loomine ja elluviimine, mis aitaks ohvritel paraneda ning tagasi pöörduda kas kodumaale või ühiskonda üldisemalt.

Kurjategijate karistamine

Seadusandluse täiendamine ja arendamine:

- ekspertiis olemasolevale seadusandlusele, selgitamaks, kuivõrd adekvaatselt võimaldab see karistada inimkaubitsejaid;
- uue seadusandluse väljatöötamine, mis hõlmaks kõiki seksuaalse ekspluateerimise vorme, eriti naistega kauplemist.
- inimkaubitsejatele määratud karistuste karmistamine;
- rahapesu ja korrupsiooni käsitlevate seaduste rakendamise efektiivsemaks muutmine ning vajadusel karmistamine.

Infovahetuse parendamine:

- inimkaubanduse juhtumite efektiivsemaks menetlemiseks ja süüdimõistmiseks sobivate infosüsteemide loomine ja rakendamine.

Rahvusvahelise koostöö arendamine:

- jõustruktuuride koostöö aktiveerimine organiseeritud kuritegelike ühenduste lõhkumiseks ja uute tekkimise ennetamiseks.

Uuringud ja monitooringud

- statistilise infosüsteemi loomine ja arendamine, et omada ülevaadet prostitutsiooni ja naistekaubanduse ulatusest ja vormidest (politsei, piirivalve, Kodakondsus- ja Migratsiooniamet, välissaatkonnad, meditsiinasutused, turvakodud, varjupaigad, konsultatsioonipunktid, usaldustelefonid, AIDSi Ennetuskeskus jt);
- inimkaubandust ja prostitutsiooni käsitlevate uurimuste läbiviimine (uurimused inimkaubanduse ohvrite, prostituutide, klientide, nõudluse ja pakkumise kohta);
- sotsioloogilise monitooringsüsteemi käivitamine uuringute korraldamiseks.

Üldisemalt on vaja:

- tõsta riigis haridus- ja elatustaset;
- muuta elanikkonna hoiakuid ja väärtussüsteeme
- likvideerida naiste diskrimineerimine
- parandada naiste majanduslikku ja sotsiaalset staatust;
- arvestada inimkaubanduse eri aspektidega majandus-, sotsiaal-, migratsiooni jt poliitikate väljatöötamisel;
- luua piisavalt töökohti;
- jagada teavet legaalse migratsiooni võimaluste kohta;
- suurendada jõustruktuuride ressursse efektiivseks võitluseks inimkaubitsejatega.